

פנינים לפרשת שבוע

אצילות הנפש

"וישתחו לו... ויכרם ויתנכר עליהם" (פרק מב' ו' - ז') מדוע התנכר יוסף אל אחיו? בראיה שטחית נראית התנכרותו של יוסף, כמעשה לא ראוי שנובע מתוך רגשות נקמה באחיו. אולם מבט זה על מעשהו זה של יוסף, אינו עומד בקנה אחד עם רגשות האחוה שחש יוסף לאחיו, כפי שראינו מספר פעמים בפרשת וישב, כגון - "את אחי אנוכי מבקש" ועוד. אכן בעל ספר "קדושת הלוי" הסביר את התנהגותו בדרך אחרת, כמובא להלן: דרך העולם הוא, אדם המנוצח על ידי חברו, הריהו מצטער על כך צער גדול. אם כן, אילו היו האחים יודעים בשעה שהשתחוּ ארצה, כי יוסף הוא זה, אשר כה לעגו לו בעת שסיפר להם את חלומו, שעתידים הם להשתחוות לו - הרי היו אז מלאי צער ודיכאון, כיאות למנוצחים. לפיכך התנכר להם יוסף כעת, כדי למנוע להם את הצער הזה.

למעשה התורה מספרת לנו בזה את שבחו של יוסף הצדיק, שכן לא מן הנמנע היה שאדם אחר היה שמח לנצל הזדמנות כזו לשם נקמה, למען ירגיש השונא היטב את מפלתו וכניעתו ואילו יוסף עשה את ההיפך מזה. דווקא בשעה אשר "וישתחו לו" העלים מהם את זהותו האמיתית, "וינתכר להם", אף כי "ויכירם" - זאת כדי למנוע מהם את הצער והחרפה של המנוצחים...

על אִזְעָל שַׁפְתָּ

וידבר פרעה אל יוסף בחלמי הנני עמד על שפת היאור" (פרק מא-יז) על פסוק זה מובא במדרש: הדא הוא דכתיב: עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע. יש לברר פסוק זה על פי המדרש מהוהו "עדות ביהוסף" - עדות לנכונות פתרון החלום?

נראה לומר כך: בחלום פרעה נאמר שחלם "והנה עמד על היאור", אולם כשפרעה מספר את החלום ליוסף הוא אומר - "הנני עומד על שפת היאור", מדוע? עפ"י המדרש נראה כי פרעה בכוונה תחילה שינה מעט את החלום, כדי לנסות את יוסף, אם ידע להבחין בשינוי זה. יוסף, שידע גם הוא את החלום, אכן תיקן מיד את פרעה, ואמר לו שלא עמד "על שפת היאור", אלא "על היאור". דבר זה עורר אצל פרעה התפעלות יתירה והוא אמר: "הנמצא כזה איש אשר רוח אלוקים בו" - שיש בו רוח הקודש, לדעת לא רק את פתרון החלום, כי אם גם את החלום גופו לכל פרטיו ודקדוקיו.

לפיכך מביא המדרש את הפסוק: "עדות ביהוסף שמו" - זה העיד לפני פרעה על יוסף, שהוא איש אלוקים, שכן "שפת לא ידעתי אשמע" - ששמע פרעה מיוסף את המילים: "שפת - לא ידעתי" - זה שאתה אומר "על שפת היאור" לא ידעתי מהו מאחר שבכלל לא הייתה "שפת" בחלום, אלא היה "על היאור" (עפ"י מרגניתא דרבי מאיר)

גְּנִיבָה אִזְעָל כַּפִּיּוֹת טוֹבָה

"למה שלמתם רעה תחת טובה" (פרק מד' - ד) שואל על כך הפרשן האיטלקי מחבר הספר "מנחה בלולה" מדוע אין יוסף מצווה לאשר על ביתו לשאול את האחים שאלה פשוטה ועניינית - למה גנבתם את גביעי? אלא פוקד על שליחו לשאול את אחיו "למה שלמתם רעה תחת טובה"? ומשיב על כך, כי מכאן אנו למדים שעוון כפיות טובה הוא גדול וחמור יותר מעוון של גניבה בידיים.

שמירת הלשון

(על פי חפץ חיים השיעור היומי)

כדי שדברים לא יחשבו כסיפור רכילות ויוגדרו כתועלתיים, חייבים להתמלא מספר תנאים.

החשוב מכל הוא לוודא שהמידע אכן נכון ומדויק לגמרי. לשם כך צריך הן לאמת את העובדות והן להבין בברור את המצב (כפי שהדברים נדונו לעיל בעניין סיפור דברים שיש בהם גנות כדי להועיל).

תנאי ראשון: נפעל אך ורק על יסוד מידע מכלי ראשון, הציווי "לא תעמד על דם רעך" מחייב אותנו למסור מידע מועיל אם הוא ידוע לנו ממקור ראשון. אם אדם מחליט לספר על מעשה שעליו שמע ואשר הוא עצמו לא היה עד לכך, כדי למנוע מזולתו הפסד או נזק צפוי, עליו לומר בפרוש ובצורה ברורה שהידועות שברשותו מבוססות על שמועות ואין לקבל אותן כעובדות.

שואל ומשיב

שאלה: האם יש יסוד למנהג, ששמש בית הכנסת מדליק נרות קודם כניסת השבת בלי ברכה, ואחר כחצי שעה בא החזן ומברך ברכה בשם ומלכות על הדלקת נרות?

תשובה: במסכת שבת כה: מובא: "אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת, מאי טעמא? אמר רבא מתוך שריחו רע שמא יניחנו ויצא. אמר ליה אביי, ויצא?! אמר ליה שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה".

פירש רש"י: חובה - כבוד השבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום אורה כעין יממא... בתוספות שם כתבו - הדלקת נר בשבת חובה, פירוש במקום סעודה, שחובה היא שיעודו במקום הנר משום עונג, אבל מהדלקת הנר עצמו לא היה אביי מקשה כלום, שהדבר פשוט שחובה היא, וכדתנן (שבת לא:): על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בהדלקת הנר. וכן מתבאר בשאלתות דרב אחאי גאון פרשת תצוה, וכן כתבו פוסקים ראשונים רבים.

וכתב הבית חדש סוף סימן רע"ג שלסברת רש"י ותוספות אם לא סעד לאור הנר הברכה שבירכו על הדלקת הנרות היא ברכה לבטלה. ואפילו לדברי המרדכי שם בשם מהר"ם שיעיקר מצות הדלקה כדי שלא ישל בעץ ואבן, וראה בבית יוסף ובשלחן ערוך סימן רע"ג, מכל מקום בבית הכנסת שאפשר להם להתפלל מבעוד יום, ואין אוכלים שם, לא תיקנו חז"ל להדליק הנרות שם, אלא שנהגו להדליק משום שנאמר באורים כבדו ה'. וכן מבואר בשו"ת מהר"ל סימן נג', שאין לברך על הדלקת הנרות שבבית הכנסת, שאינן אלא לכבוד ולא להאיר וכו'.

גם בשו"ת פנים מאירות חלק א' - סט' כתב, ראיתי בקצת קהילות שהנהיגו לעשות נר מיוחד בבית הכנסת וכשמדליקים אותו בערב שבת מברכים על הדלקת הנר, ולדעתי היא ברכה לבטלה, שלדעת הרבה פוסקים צריך לאכול סעודת שבת לאור הנר משום מצות עונג שבת, ואם אין עושים כן היא ברכה לבטלה מה שבירכו על הנרות, ואפילו לדעת האומרים שהוא משום שלום ביתו שלא ישל בעץ או באבן, זה שייך במקום שדרים שם, מה שאין כן בית כנסת שאינו מקום דירת בני אדם, ובלאו הכי יש שם הרבה נרות שמדליקים לכבוד המקום, ואף בזמן הש"ס שהיו מקדשים בבית הכנסת משום האורחים, לא תיקנו לברך על הנרות של בית הכנסת... וכל שכן בזמנינו שאין לברך על הדלקת נרות של בית הכנסת, והמברך היא ברכה לבטלה.

והן אמת שהסמ"ג עשין כט' כתב וז"ל: מקדשים בבית הכנסת להוציא את האורחים ידי חובתם כשאוכלים שם בבית הכנסת, ואע"פ שאמרו במגילה כח. שאין אוכלים בבית הכנסת, סעודת מצווה מותרת, ואם כן משמע שהיו מדליקים את הנרות לצורך האורחים שסועדים שם. מכל מקום כשאין אורחים שסועדים בבה"ל בליל שבת לא תיקנו חכמים להדליק נרות בבה"ל בערב שבת. וכן פסק בשו"ת "מקום שמואל" סימן י"ח שהואיל ועיקר מצות ההדלקה משום כבוד ועונג השבת שיעודו במקום הנרות, וזה אינו שייך בנרות שמדליקים בבית הכנסת, לפיכך אין לברך על הדלקת נרות שבבית הכנסת, דהוי ברכה שאינה צריכה. ומכל שכן לפי הרמב"ם בפרק ה' מהלכות שבת הלכה א' שצריך לברך על הדלקת הנרות בערב שבת קודם ההדלקה, וכדין כל המצות שמברכים עליהן עובר לעשייתן, וכך דעת מרן השו"ע בסימן רס"ג.

סיכום: המדליקים נרות שבת בבית הכנסת אין להם לברך על הדלקתם, ובודאי שאין יסוד למנהג שחזן שמברך אחר ההדלקה שהשמש מדליקים מקודם ויש בזה איסור ברכתו לבטלה. ומנהג זה יש לבטלו מיד, ועמי הארץ שאינם בקיאים בהלכה הנהיגוהו, וכל העוזרים והמסייעים בביטול מנהג זה ישאו ברכה מאת ה'. (עפ"י שו"ת יחוה דעת חלק ו' יז)

גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל

רבי אהרן זינגר - בעל "תפארת אהרן" אמרו עליו כי - "כי הוא בקי בחדרי התורה כאחד מגדולי רבני הזמן, מפולפל בחריצות, וראוי להנהיג קהילה וישיבה, והדברים לא נכתבו על סמך עדות אחרים וכו' אלא לאחר בחינה, כי בחנתיו ניסיתי ומצאתי מלא ברכת ה'". עלה על כסא רבנות מטסדורף, והעמיד שם ישיבה. מלבד גדולותו בתורה סיגף עצמו רבות. מחיבוריו "תפארת אהרן" על סוגיות. לאחר פטירתו מילא מקומו חתנו רבי יוסף פרסבורגר בעל התפארת יוסף.